

LANDELIJK
KENNIS
CENTRUM

LVB

L

Werken aan een goede samenwerking tussen zorgprofessionals en politie

Juni 2024

Een handreiking met tips voor professionals over de samenwerking rondom **seksuele en criminele uitbuiting van kwetsbare jongeren**

Colofon

Auteur:

Femke van de Lustgraaf (Landelijk Kenniscentrum LVB)

In samenwerking met:

- Agnes Derksen, Anne Addink, Els te Winkel, Gaby Nota en Mike Loef (Nederlands Jeugdinstituut)
- Charlotte van 't Spijker, Saskia Gomez-Liefting en Chanina Roelofsma (Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie)
- Laura van den Brink (Landelijk Kenniscentrum LVB)

Met bijdrage van:

- Natascha Wolvers-Janssen (Koraal)
- Girt-Jan Schepens (Nederlandse Politie)

Met dank aan:

Anka Lambooi (Amarant), Rodney Haan (Centrum tegen Criminaliteitspreventie en Veiligheid), Frédérique Janssen, Raymond Venema, Victor Jammers (CoMensha), Lesley van Scheppingen (Hogeschool Leiden), Renée Brouwer, Mill Bijnen (HVO Querido), Marloes Wijnberger, Ikram Tatou (iHub), Annemarie Faassen (Ipse de Bruggen), Irene Vissers, Lisa van den Boom (Koraal), Jolanda Douma, Maartje Timmermans (Landelijk Kenniscentrum LVB), Meeuw Kollen (Leger des Heils), Bernou Bozon, Robert Bosman (Levvel), Sharon Dolphijn (Nederlandse Politie), Ervaringsdeskundige (Platform Hope), Marleen Luimes (Pluryn), Lonneke Groothuis (Prisma), Medewerker Veilig Thuis, Tekla Stegeman (Veilig Thuis Utrecht)

Redactie:

Nederlands Jeugdinstituut
Landelijk Kenniscentrum LVB

Vormgeving:

Rob Engelke (www.enrob.nl)

Het Landelijk Kenniscentrum LVB, het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie en het Nederlands Jeugdinstituut werken samen aan integrale kennisontwikkeling voor de jeugdhulp.

De drie kennisinstituten spannen zich in om de informatie in deze handreiking voor iedereen toegankelijk en herkenbaar te laten zijn. Welke huidskleur, afkomst, religie, seksuele geaardheid, genderidentiteit etc. iemand ook heeft. Om de teksten zo leesbaar mogelijk te houden, gebruiken we in deze handreiking de term 'jongere'. Waar u leest 'hij' of 'zij' kunt u ook 'hen' lezen, of iets anders wat in uw situatie past. Waar u 'ouder' leest, kunt u dit natuurlijk door 'verzorger' vervangen.

Deze handreiking is onderdeel van een serie handreikingen omtrent uitbuitingsproblematiek. De producten in deze serie bieden informatie over signalering, risicotaxatie, samenwerking met andere partijen, melden bij het Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha), sociale media en seksuele weerbaarheid, en opvang en hulp aan slachtoffers. Het gaat om de volgende handreikingen:

- Ben je (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel?
- Is uw kind (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel?
- Hoe meld je (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel bij CoMensha?
- Hoe signaleer je slachtoffers? Stappenplan voor professionals.
- Hoe was jouw dag online?
- Tien aanbevelingen

Inhoud

1.	Wat is uitbuiting?.....	6
2.	Cijfers over uitbuiting van jongeren	7
3.	Praktijkvoorbeeld	9
4.	Kernaanbevelingen voor de samenwerking	10
5.	Verantwoordelijkheden en rollen	12
6.	Waarom is samenwerking belangrijk?.....	13
7.	Preventie en signalering van uitbuiting.....	15
8.	Aangifte en de strafrechtelijke procedure	17
9.	Vermissing of onttrekking van de jongere.....	20
10.	Veiligheid op de woonplek	22
11.	Gegevensuitwisseling	24
12.	Bronnen	26

Inleiding

Zorgprofessionals en politie zetten zich ieder vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheden in voor de veiligheid van jongeren die (mogelijk) slachtoffer zijn van uitbuiting. Het streven naar een effectieve samenwerking wordt soms bemoeilijkt door wederzijdse vooroordelen over de werkwijze en rollen. Deze handreiking is daarom gericht op het bevorderen van de samenwerking tussen deze partijen, omdat dit belangrijk is voor een succesvolle aanpak van uitbuiting.

Er is weinig zicht op jongeren die slachtoffer zijn van uitbuiting, omdat criminaliteit en gedwongen prostitutie zich afspelen in de verborgen kant van de samenleving. Ook zullen de vaak kwetsbare slachtoffers niet snel zelf om hulp vragen of aangifte doen.

Daarnaast verloopt de samenwerking tussen politie en zorgprofessionals niet altijd even goed, door gebrek aan duidelijke afspraken en een goed begrip van elkaars verantwoordelijkheden. Zo verwacht de politie soms dat zorgprofessionals jongeren die te maken hebben met uitbuiting, binnenhouden om weglopen te voorkomen. Tegelijkertijd bellen zorgprofessionals niet altijd de politie als zij zelf inschatten dat de situatie niet urgent genoeg is. Hierdoor kan de politie niet altijd adequaat en tijdig handelen.

Om de problemen rondom het signaleren, melden en registreren van jonge slachtoffers aan te pakken en de samenwerking te verbeteren, is er meer kennis nodig over deze problematiek. Wat werkt in de aanpak van uitbuiting? En hoe kunnen we zorgen voor een goede samenwerking tussen het zorg- en veiligheidsdomein?

Deze handreiking biedt praktische tips voor het opzetten van een goede samenwerking binnen jouw eigen regio, organisatie en team. Je kunt deze tips vertalen naar regionale, concrete afspraken en acties. Een goede samenwerking is belangrijk voor goede zorg en komt pas echt tot stand wanneer de betrokken partijen gezamenlijk de afspraken hebben vastgesteld en zich hieraan hebben verbonden. Het is hierbij van belang om voortdurend te reflecteren op verwachtingen, de samenwerking te evalueren en indien nodig aanpassingen te maken.

Voor wie is deze handreiking?

Deze handreiking is voor iedere zorgprofessional en politiemedewerker die in zijn of haar werk met uitbuiting te maken krijgt. Dit kan uiteenlopen van signalering tot behandeling en het doen of opnemen van een aangifte. Daarom is de handreiking interessant voor onder andere wijkteammedewerkers, beroepsopvoeders, zorgprofessionals in de residentiële zorg, wijkagenten en rechercheurs mensenhandel. Hoewel het onderwijs niet specifiek wordt benoemd, kan deze handreiking ook handvatten bieden voor mentoren en zorgcoördinatoren op scholen.

Leeswijzer

In deze handreiking wordt de samenwerking tussen zorgprofessionals en politie belicht met betrekking tot seksuele en criminele uitbuiting.

Hoofdstuk 1 geeft een inleiding over de uitdagingen rondom de samenwerking bij uitbuiting van jongeren en het belang van deze handreiking in het aanpakken van deze uitdagingen.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 inzicht gegeven in de cijfers over de uitbuiting van jongeren.

Hoofdstuk 3 beschrijft een succesvol praktijkvoorbeeld van de samenwerking tussen de zorgorganisatie Koraal en de politie, Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel in de provincie Limburg.

In hoofdstuk 4 wordt een vijftal kernaanbevelingen gedaan.

De hoofdstukken 5 tot en met 11 bevatten tips voor de samenwerking op verschillende onderwerpen. De hoofdstukken zijn onderverdeeld in tips voor de betrokken partijen samen, tips specifiek voor de zorgprofessional en tips specifiek voor politie.

In hoofdstuk 12 worden naast de goede voorbeelden, waarop een groot deel van deze handreiking is gebaseerd, ook de verschillende geraadpleegde bronnen weergegeven.

1. Wat is uitbuiting?

Uitbuiting, ook wel mensenhandel genoemd, is een ernstige vorm van misbruik waarbij een jongere wordt gerekruteerd, vervoerd of ondergebracht. Dit gebeurt vaak door middel van geweld, dwang, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie. Het wordt uitbuiting genoemd omdat de uitbuiters, ook wel mensenhandelaars en voorheen loverboys, geld verdienen door de slachtoffers te dwingen. Door de politie wordt uitbuiting of mensenhandel aangeduid met artikel 273f in het Wetboek van Strafrecht.

Uitbuiters werden lange tijd aangeduid als loverboy. Deze term is echter niet meer passend gezien de huidige werkwijze van de daders. Waar deze daders voorheen te werk gingen met een lang verleidingsproces, lijken ze tegenwoordig sneller over te gaan op onder andere chantage en manipulatie.

Vormen van uitbuiting

Er zijn verschillende vormen van uitbuiting. In deze handreiking richten we ons op de samenwerking van professionals rond slachtoffers van seksuele en/of criminele uitbuiting. We focussen op jongeren omdat zij met name risico lopen om hier slachtoffer van te worden en bij de aanpak van deze problematiek vaak dezelfde professionals betrokken zijn.

Seksuele uitbuiting

Verwijst naar situaties waarin jongeren worden gedwongen, gemanipuleerd of misleid om seksuele handelingen te verrichten.

Criminele uitbuiting

Verwijst naar situaties waarin jongeren worden gedwongen, gemanipuleerd of misleid tot het plegen van strafbare feiten, zoals diefstal, drugshandel of andere illegale activiteiten.

Meer informatie over de verschillende vormen van uitbuiting vind je op de website van [CoMensha](#), coördinatiecentrum tegen mensenhandel.

Risicofactoren voor uitbuiting van jongeren

Iedereen, jong en oud, kan slachtoffer worden van uitbuiting. Factoren die iemand kwetsbaar maken zijn onder andere het meemaken van ingrijpende (jeugd)ervaringen, armoede, psychische problemen en middelenmisbruik. In deze handreiking richten we ons specifiek op jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) en/of psychische problematiek, omdat deze risicofactoren relatief vaak voorkomen bij deze jongeren en zij een groot deel uitmaken van de groep slachtoffers van uitbuiting. Op persoonlijk gebied hebben deze jongeren vaker moeite met het overzien van gevolgen, zijn vaker afgewezen, hebben veelal een beperkter sociaal netwerk en groeien vaker op in een complexe gezinssituatie. Ook kunnen zij meer moeite hebben met het inschatten van de intenties van anderen. Een uitbuiters zoekt gericht naar jongeren met deze kwetsbaarheden.

2. Cijfers over uitbuiting van jongeren

Voor een goede samenwerking tussen zorgprofessionals en politie is het belangrijk om de omvang van het probleem van uitbuiting onder jongeren te begrijpen. Door verschillende partijen worden cijfers bijgehouden of onderzoek gedaan naar het voorkomen van uitbuiting in Nederland. Op deze pagina presenteren we daarom de cijfers over uitbuiting van jongeren in Nederland. Door deze cijfers krijgen we een duidelijker beeld van de ernst van het probleem en benadrukken we het belang van aandacht voor uitbuiting.

Cijfers over seksuele uitbuiting van jongeren

Het rapport [Brede blik op slachtofferschap](#) van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen biedt inzicht in de cijfers met betrekking tot seksuele uitbuiting onder jongeren. Deze cijfers zijn gebaseerd op minderjarige en meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die in de periode 2015-2019 bij de politie geregistreerd stonden. In totaal ging het om 589 slachtoffers, waarvan 29% minderjarig en 96% vrouw.

Verband tussen jeugdhulp en seksuele uitbuiting

Uit het rapport blijkt dat ongeveer 30% van de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting in het jaar voor het slachtofferschap enige vorm van jeugdhulp heeft ontvangen. Het gaat hier om hulp aan jongeren die al begon voordat ze slachtoffer werden van seksuele uitbuiting. Dit kan betekenen dat ze eerder problemen hadden. Het rapport toont dat het bij deze jongeren vaak om ernstige problematiek gaat, waar zware vormen van jeugdhulp voor zijn ingezet. Bij maar liefst twee derde van deze slachtoffers gaat het om jeugdhulp met verblijf.

Verband tussen geestelijke gezondheidszorg en seksuele uitbuiting

Uit het rapport blijkt dat slachtoffers van seksuele uitbuiting vaak al voor het slachtofferschap hulp zochten bij de geestelijke gezondheidszorg. Deze professionals zien verschillende stoornissen vaker terug, zoals gedragsstoornissen. Ook signaleren zij vaak problemen die wijzen op gehechtheidsproblematiek.

Verband tussen verslaving en seksuele uitbuiting

Ook drugs blijkt een probleem voor sommige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Zo valt vooral op uit het rapport dat meisjes die slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting vaker lachgas gebruiken.

Verband tussen LVB en seksuele uitbuiting

Daarnaast blijkt uit de bevindingen dat een LVB vaak voorkomt bij slachtoffers van seksuele uitbuiting, namelijk 18 keer vaker (12,4%) dan bij vergelijkbare personen in de samenleving (0,7%). Slachtoffers van seksuele uitbuiting met een LVB zijn ook twee keer vaker al in beeld geweest bij de politie vanwege slachtofferschap van seksueel geweld dan met slachtoffers zonder deze beperking.

Meer informatie over deze cijfers is terug te vinden in het [rapport Brede blik op slachtofferschap](#).

Cijfers over criminele uitbuiting van jongeren

Het Centrum tegen Kinderhandel & Mensenhandel heeft onderzoek gedaan naar de aard en omvang van criminele uitbuiting in 13 (middel)grote gemeenten in Nederland. Ze hebben ook gekeken naar welke problemen er zijn bij het herkennen en aanpakken van dit probleem. De uitkomsten staan beschreven in het [rapport Kijken met andere ogen \(deel 1\)](#).

In dit onderzoek hebben 1.637 eerstelijns professionals, waaronder wijkagenten, jongerenwerkers en docenten, vragen beantwoord over hun ervaringen met criminele uitbuiting. Uit de reacties op het onderzoek blijkt dat 821 van de eerstelijns professionals in de periode 2019-2021 in aanraking zijn geweest met slachtoffers van criminele uitbuiting.

Vormen van criminele uitbuiting

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat drugscriminaliteit (48%) de meest genoemde vorm is van criminele uitbuiting. Na drugscriminaliteit worden financiële misdaden zoals het gebruikmaken van geldezels (39%) en het ingezet worden als katvanger (39%) genoemd. Andere vormen zijn diefstal, koop op afbetaling en het ronselen van anderen voor prostitutie. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat meerdere vormen van criminele uitbuiting samen kunnen gaan.

Ronsellocaties

Voor alle 13 gemeenten geldt dat de straat of openbare hangplekken de meest genoemde locaties zijn waar slachtoffers worden geworven of geronseld (53%). Daarna volgt online sociale mediakanalen als Instagram, Snapchat, TikTok en Facebook (32%). Ook scholen en onderwijsinstellingen (29%) worden genoemd. Dit betreft vooral het voortgezet onderwijs. Daarnaast geven 148 professionals met vermoedens van criminele uitbuiting aan dat slachtoffers zijn geworven of geronseld in of rondom zorginstellingen of locaties voor begeleid wonen (18%), wat kan wijzen op een kwetsbare groep die een grote afhankelijkheid kent en bescherming nodig heeft.

Manieren van criminele uitbuiting

Aan de professionals is ook gevraagd naar manieren waarop criminele uitbuiters slachtoffers de criminaliteit in dwingen of houden. De meest genoemde manieren waarop slachtoffers in de criminaliteit worden gedwongen of gehouden zijn: het misbruiken maken van een LVB (47%), het misbruik maken van een jonge leeftijd (43%) en (dreigen met) fysiek geweld (38%). Eveneens noemden de professionals chantage als veelvoorkomend dwangmiddel, zoals chantage met naaktfoto's (30%) of schulden (29%). Ook hier kunnen meerdere manieren naast elkaar gebruikt worden door criminele uitbuiters.

Meer informatie over deze cijfers is terug te vinden in het [rapport Kijken met andere ogen \(deel 1\)](#).

3. Praktijkvoorbeeld

In de provincie Limburg werken de politie, Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM), en zorgorganisatie Koraal samen om de relatie tussen het zorg- en veiligheidsdomein te verbeteren. De samenwerking heeft als doel (vermoedelijke) slachtoffers van uitbuiting met een LVB beter te beschermen en te helpen, maar ook om meer te weten te komen over wie de daders zijn. Daarnaast heeft de samenwerking als doel om te komen tot betere preventie en signalering van uitbuiting en gedegen informatiedeling.

Informatiedeling

Binnen deze samenwerking wordt door beide partijen informatie met elkaar uitgewisseld als er signalen van uitbuiting zijn. De AVIM Limburg en zorgorganisatie Koraal stellen vast dat signalen van uitbuiting vaak niet meteen duidelijk zijn. De signalen worden vaak ervaren als 'onderbuikgevoelens' of vermoedens dat iemand mogelijk in een uitbuitingssituatie zit. Wanneer blijkt dat de signalen zorgelijk zijn, bijvoorbeeld door politiegegevens, dan kunnen professionals van Koraal al in een vroeg stadium een gesprek aangaan met de jongere om erger te voorkomen.

Uit de samenwerking blijkt daarnaast dat zorgprofessionals de stap naar de politie vaak te groot vinden, omdat zij bijvoorbeeld niet weten of dit van de privacywet mag. Ook zijn zorgprofessionals bezorgd dat ze hun eigen privacy in gevaar brengen. Het kan helpend zijn voor professionals om in de samenwerking en in het delen van informatie te bespreken onder welke voorwaarden er informatie met elkaar wordt gedeeld en de kaders duidelijk te hebben.

Vertrouwen in de politie door slachtoffers

Bij slachtoffers is er vaak een zeker wantrouwen richting de politie. Zij begrijpen niet altijd wat de bedoeling is tijdens het strafrechtelijke procedure of hebben moeite met het geven van een samenhangende verklaring. Om het wantrouwen bij de slachtoffers weg te nemen wordt er gekeken hoe en op welke manier de politie beter kan aansluiten. Het is bijvoorbeeld een mogelijkheid dat de politie naar de opvanglocatie toekomt. Dit is een van de manieren waarop slachtoffers en politie op een laagdrempelige manier kunnen kennismaken en het vertrouwen kan groeien.

Wat de samenwerking heeft opgeleverd

De samenwerking tussen de twee organisatie heeft geleid tot een grotere aangiftebereidheid en meer vertrouwen van zorgprofessionals en cliënten in de politie. Daarnaast draagt de samenwerking tussen beide partijen ook bij aan het vergroten van elkaars kennis door expertise onderling uit te wisselen. Zo is de kennisdeling tussen beide partijen vergroot, heeft de politie meer zicht en kennis gekregen van de LVB-doelgroep en is het aangifteproces beter afgestemd op mensen met een LVB. De politie kijkt in de provincie Limburg of een vergelijkbare samenwerking met meer zorgorganisaties mogelijk is.

Meer informatie over de samenwerking is terug te vinden in de [factsheet Proeftuin verkleining kloof zorg en politie](#).

4. Kernaanbevelingen voor de samenwerking

Dit hoofdstuk bevat kernaanbevelingen die voortkomen uit de volgende hoofdstukken. Deze aanbevelingen zijn zorgvuldig gekozen omdat ze belangrijk zijn voor professionals in zowel het zorg- als het veiligheidsdomein. Ze vormen de kern van de verbetering van de samenwerking tussen beide partijen en worden daarom hier extra benadrukt.

1. Ontdek elkaars domein

Om uitbuiting effectief aan te pakken, is het belangrijk dat het zorg- en veiligheidsdomein samenwerken. In de praktijk kan dit lastig zijn. Zorg ervoor dat de samenwerking onderdeel is van een bredere samenwerking binnen de keten. Leer elkaars wereld kennen, ook op het gebied van bevoegdheden. Dit kun je doen door bij elkaar op bezoek te gaan en te kijken of je met elkaar kunt meelopen.

2. Zorg voor basiskennis bij collega's

Binnen zowel het zorg- als het veiligheidsdomein is kennis over uitbuiting vaak een specialisme. Het bevordert de samenwerking, preventie en vroegtijdige signalering wanneer alle medewerkers binnen de eigen organisatie basiskennis hebben over dit onderwerp. Betrek collega's met expertise op dit gebied om trainingen en voorlichting aan elkaar te verzorgen, zodat iedereen binnen de organisatie beter in staat is om uitbuiting te herkennen en te voorkomen. Overweeg ook om contact op te nemen met de zorgcoördinator mensenhandel in jouw regio voor verdere ondersteuning en training.

3. Leg de samenwerking vast in een overeenkomst

Om de samenwerking te verbeteren is het belangrijk om duidelijke werkafspraken vast te leggen. Dit kan worden gedaan in een samenwerkings-overeenkomst of een convenant. Door deze overeenkomst op te stellen, creëer je duidelijkheid over de verwachtingen en verplichtingen van alle betrokken partijen. Dit stimuleert een effectieve samenwerking en zorgt ervoor dat iedereen zich aan de gemaakte afspraken houdt.

4. Geef voorlichting over uitbuiting

Ook andere partijen en mensen zijn van belang in de aanpak van uitbuiting. Om hen te informeren en te betrekken is het belangrijk om voorlichting te geven over uitbuiting. Dit kan op scholen, zowel regulier als speciaal onderwijs, aan jongerenwerkers en het netwerk van de jongere. Informeer hen over de tactieken van uitbuiters en de mogelijke gevolgen, inclusief de risico's van betrokkenheid bij criminele activiteiten bij criminele uitbuiting. Benoem ook waar zij meer informatie kunnen vinden over uitbuiting en hoe ze moeten handelen.

5. Wissel gegevens zorgvuldig uit

Het uitwisselen van gegevens is van groot belang voor het aanpakken van uitbuiting. Ga zorgvuldig om met persoonsgegevens van de jongere en andere betrokkenen. Houd rekening met de bepalingen vanuit de verschillende wetten, maar onderzoek ook wat er wél mogelijk is en welke informatie gedeeld kan worden. Zorg ervoor dat het onderwerp privacy regelmatig wordt besproken, aangezien regelingen kunnen veranderen.

Het versterken van de samenwerking

De volgende hoofdstukken richten zich op het verbeteren van de samenwerking tussen het zorg- en veiligheidsdomein bij de aanpak van uitbuiting van jongeren. De hoofdstukken belichten zeven aspecten die een belangrijk onderdeel zijn van de samenwerking.

Binnen ieder onderdeel vind je adviezen voor alle betrokkenen, maar ook specifieke tips voor professionals in het zorg- of het veiligheidsdomein.

Ga naar het onderdeel waar je meer over wilt weten

Hoofdstuk 5	<u>Verantwoordelijkheden en rollen</u>
Hoofdstuk 6	<u>Waarom is samenwerking belangrijk?</u>
Hoofdstuk 7	<u>Preventie en signalering van uitbuiting</u>
Hoofdstuk 8	<u>Aangifte en de strafrechtelijke procedure</u>
Hoofdstuk 9	<u>Vermissing of onttrekking van de jongere</u>
Hoofdstuk 10	<u>Veiligheid op de woonplek</u>
Hoofdstuk 11	<u>Gegevensuitwisseling</u>

6. Waarom is samenwerking belangrijk?

Voor de aanpak van uitbuiting is er altijd meer nodig dan alleen zorg of inzet vanuit het veiligheidsdomein. Een gecombineerde aanpak is het meest effectief. Toch kan dit in de praktijk ingewikkeld zijn. Politie en zorgprofessionals werken ieder vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheden aan het bevorderen van veiligheid van (potentiële) slachtoffers van uitbuiting. Over en weer bestaan soms vooroordelen over de werkwijze en rollen. Start daarom met het wegnemen van vooroordelen en het opbouwen van vertrouwen. Een prettig en structureel contact is de basis van goede samenwerking.

Wat helpt hierbij?

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Zorg dat de samenwerking rond uitbuiting tussen zorgprofessionals en politie onderdeel is van een bredere samenwerking binnen de keten. Leer elkaars werelden kennen, ook op het gebied van bevoegdheden. Ga op werkbezoek bij elkaar, verken de mogelijkheid om met elkaar mee te lopen. Geef elkaar voorlichting, bijvoorbeeld over de werkwijze van zeden- en mensenhandel-rechercheurs of over de complexe problematiek van de jongeren.
- Zoek uit welke organisaties in jouw regio zorgcoördinator zijn voor slachtoffers van uitbuiting. Zij hebben specialistische kennis en kunnen slachtoffers doorverwijzen naar de juiste hulp. Een overzicht van zorgcoördinatoren is te vinden op de website van [CoMensha](#).
- Breng casuïstiek in bij een regionaal meldpunt of een zorgtafel Mensenhandel waar verschillende partijen de casus bespreken. Iedereen kan casuïstiek inbrengen, in de meeste situaties zal dit door een zorgprofessional gedaan worden. Als een casus wordt ingebracht en er wordt besloten deze te bespreken met andere partijen kan dit vaak ook anoniem. Echter, dan kunnen andere organisaties de casus niet aanvullen met kennis die zij hebben over de jongere of het gezin. Hierdoor mis je mogelijk signalen en kansen om acties te ondernemen. Kijk voor meer informatie over het delen van gegevens in hoofdstuk 12.
- Kennis over uitbuiting is vaak een specialisme binnen organisaties, dit geldt voor zowel zorg als veiligheid. Het bevordert de samenwerking, preventie en signalering wanneer er basiskennis is bij de medewerkers. Collega's met dit specialisme kunnen voorlichten en trainen over dit thema ten behoeve van betere preventie en signalering. Daarnaast zijn fysieke bewustwordings-bijeenkomsten ook een goede manier om kennis te vergroten en gelijk met de juiste partijen aan tafel te zitten. CoMensha en/of de zorgcoördinator mensenhandel kunnen dit faciliteren.
- Leg werkafspraken binnen een samenwerkingsverband vast in een samenwerkings-overeenkomst of een convenant. Hierdoor maak je met een afgebakende groep professionals wederkerige afspraken die stimulerend werken en waarbij je vaak juridische verplichtingen aangaat. Lees hierover meer in de [Handreiking Gegevensuitwisseling bij samenwerking rond casuïstiek in het zorg- en veiligheidsdomein](#).

- Werk, waar het kan, altijd samen met de jongere en de ouders. Zij beschikken over waardevolle kennis en zijn belangrijke partners in de samenwerking. Sluit voor een succesvolle samenwerking altijd aan bij de behoeften. In de basis gaat het om gelijkwaardigheid, vertrouwen, heldere communicatie en concrete en realistische afspraken.

Tips voor zorgprofessionals:

- Uitbuitings-/mensenhandelproblematiek valt onder de Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM) van de politie. Zoek uit wie je bij de politie in jouw regio hiervoor kunt benaderen. Breng in kaart waarvoor je contact kunt opnemen met de politie. Wie is de wijkagent en wie is de mensenhandelrechercheur? Wie is de contactpersoon voor vermissingen, voor het bespreken en voorkomen van situaties waarin een jongere wegloopt uit een zorginstelling? Hiervoor kun je ook terecht bij de zorgcoördinator in de regio.
- Stel in jouw organisatie/gemeente minimaal één aandachtsfunctionaris Mensenhandel aan. Zorg dat die persoon op de hoogte is van de ontwikkelingen rondom uitbuiting, collega's informeert, intern als vraagbaak fungeert en actief contact onderhoudt met de zorgcoördinator mensenhandel en/of politie.
- Laat als zorgorganisatie aan de politie weten dat je er bent in de wijk als organisatie, of als ambulante hulpverlener samen met de ouders. Voor de politie is dit lastig om bij te houden. Zo zet je een eerste stap in de samenwerking.
- Stimuleer deskundigheidsbevordering. Leer over de signalen van uitbuiting en hoe je kunt handelen bij een vermoeden daarvan met bijvoorbeeld de [e-learning Signaleren en voorkomen van seksuele uitbuiting en mensenhandel](#) of kijk op www.buitvoorprofessionals.nl voor een e-learning over seksuele en criminele uitbuiting.

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- Stimuleer deskundigheidsbevordering. Leer meer over jongeren met een LVB en/of psychische problemen. Volg bijvoorbeeld kosteloos de [e-learning Zie jij het, die LVB?](#), kijk op de [website van het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie](#) voor informatie over verschillende psychische kwetsbaarheden of het [dossier Seksuele uitbuiting van het Nederlands Jeugdinstituut](#).
- Stel binnen je eigen organisatie een aandachtsfunctionaris Jeugdhulp/LVB/GGZ aan. Laat deze persoon of personen zich verdiepen in kwetsbare burgers zodat collega's intern informatie kunnen inwinnen. Zorg ook voor een vervanger bij afwezigheid.
- Kom niet in uniform, maar in burger naar het zorgterrein of de woning in de wijk. Jongeren kunnen wantrouwend zijn richting de politie. Het helpt om elkaar te leren kennen als persoon.

7. Preventie en signalering van uitbuiting

Signalering van (potentiële) slachtoffers van uitbuiting is belangrijk zodat zij de juiste zorg kunnen krijgen en plegers opgespoord kunnen worden. Vaak zijn slachtoffers afhankelijk van hun omgeving om uit de situatie te komen. Ook komt het voor dat jongeren niet doorhebben dat zij slachtoffer zijn van uitbuiting. Het investeren in preventie en het voorkomen van uitbuiting van jongeren is daarom cruciaal.

Wat versterkt de preventie, signalering en opsporing?

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Verdiep je in de signalen van seksuele en criminele uitbuiting. Zorgprofessionals kunnen bijvoorbeeld kijken op de website van de [Wegwijzer mensenhandel](#) of werken met de signaleringstool [11VB](#). Voor de politie is er de [WebApp: Mensenhandel](#).
- Benut de kennis en impact van ervaringsdeskundigen voor de preventie van uitbuiting. Denk bijvoorbeeld aan de [Merel van Groningen Foundation](#), [Stichting ExPex](#) en de [LFB](#).
- Zoek ook de samenwerking op met andere partijen dan zorg of veiligheid als je uitbuiting vermoedt, bijvoorbeeld met het onderwijs, jongerenwerk en gemeenten, ouders en jongeren. Vaak signaleren personen in de omgeving van de jongere maar één signaal. Door contact te hebben met meerdere partijen ontstaat er een duidelijk(er) beeld. De zorgcoördinator in de regio kan hierbij ondersteunen.
- Jongeren met een (vermoedelijke) LVB hebben baat bij onder andere aangepaste communicatie of een interventie die passend is gemaakt. Bevestig of ontkracht daarom vermoedens van een LVB bij een jongere door het gebruik van de [Screeener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking \(SCIL\)](#). De SCIL is geschikt voor jongeren vanaf 14 jaar en diagnosticeert niet of er daadwerkelijk sprake is van een LVB, maar geeft wel aanwijzingen.
- Screen ook op mogelijke psychische kwetsbaarheden bij een jongere. Maak voor angst en depressie bijvoorbeeld gebruik van de [Mini-SCL](#), deze is geschikt voor jongeren vanaf 12 jaar. Voor het screenen van traumaklachten kan gebruikgemaakt worden van de [Kind en Jeugd Trauma Screeener \(KJTS\)](#), die geschikt is voor kinderen en jongeren van 3 – 18 jaar. Ook deze screeners geven slechts aanwijzingen voor de kwetsbaarheden en kunnen diagnostiek niet vervangen.

Tips voor zorgprofessionals:

- Geef voorlichting en heb aandacht voor potentiële slachtoffers én plegers. Dit werkt preventief. Praat met jongeren, ook op scholen, en leer ze over seksualiteit, weerbaarheid, waarden en normen, grenzen en zelfvertrouwen. Jongeren leren zo beter hun grenzen aan te geven en situaties in te schatten. Hierbij is het belangrijk om dit zonder schaamte te doen, hierdoor leren jongeren dat het normale onderwerpen zijn om over te praten. Kijk voor organisaties die hierin een rol kunnen spelen ook bij [CoMensha](#).

- Uitbuiters zijn vaak met name online actief om jongeren te ronselen. Besteed daarom aandacht aan het online leven van de jongere. Vraag bijvoorbeeld eens wat iemand online doet of welke apps de jongere gebruikt. Bespreek ook de risico's die zich kunnen voordoen. Zoals het ongevraagd ontvangen van naaktfoto's en of iemand wel eens om een foto van de jongere heeft gevraagd. Kijk voor meer informatie over het gesprek aangaan over sociale media in de [tool Hoe was jouw dag online?](#), of in de [Handreiking herkennen van pro-ana coaches](#) van het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie of kijk op de [pagina Mediaopvoeding](#) van het Nederlands Jeugdinstituut.
- Uitbuiting is onderdeel van de [Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling](#) als het gaat om het signaleren en melden van (vermoedelijke) slachtoffers. Professionals kunnen hierdoor een verplichting hebben om bepaalde situaties te melden.
- Ga het gesprek aan met de jongere wanneer je vermoedens hebt van uitbuiting. Dit zijn vaak geen gemakkelijke gesprekken, omdat professionals niet altijd weten wat ze kunnen zeggen of vragen. Op [deze pagina van het Nederlands Jeugdinstituut](#) staan gesprekstips voor professionals die kindermishandeling vermoeden, maar deze zijn ook goed te gebruiken in het gesprek over uitbuiting.
- Het is behulpzaam om bij het signaleren van seksuele uitbuiting gebruik te maken van een [risicotaxatie-instrument, zoals de Ris-L](#). Het instrument helpt met het inschatten van het risico op seksuele uitbuiting en kan gebruikt worden voor jongeren die thuis of in een instelling wonen.
- Meld signalen van uitbuiting structureel bij het team mensenhandel van de politie. Hierdoor gaan zo min mogelijk signalen verloren. Melden bij de wijkagent kan ook, maar daarvoor is een goede samenwerking tussen de wijkagent en het team mensenhandel echter wel belangrijk. Het melden draagt bij aan de opsporingskansen nu en in de toekomst. Wanneer je twijfelt of vragen hebt kun je ook overleggen met de zorgcoördinator mensenhandel.

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- Geef voorlichting aan zorgorganisaties en op middelbare scholen in het regulier en speciaal onderwijs. Informeer jongeren over de praktijken van uitbuiters, wat de gevolgen kunnen zijn, ook dat zij slachtoffer en dader tegelijk kunnen zijn in het geval van criminele uitbuiting. Benoem ook waar zij meer informatie kunnen vinden over uitbuiting en hoe te handelen. Kijk voor organisaties die hierin een rol kunnen spelen bij [CoMensha](#).
- Maak duidelijk aan samenwerkingspartijen waar signalen van uitbuiting gemeld kunnen worden.
- Heb extra aandacht voor jongeren die een (vermoedelijke) LVB hebben wanneer je een jongere informeert over het opsporingsonderzoek: wanneer het start, wat dit inhoudt, wordt gestopt of wanneer er vervolging komt. Sluit in de communicatie aan bij het begripsniveau van de jongere. Gebruik hiervoor de [handreiking van de Hogeschool Leiden, lectoraat LVB en risicovol gedrag, voor politiemedewerkers over de omgang met verdachten en slachtoffers met een LVB](#).

8. Aangifte en de strafrechtelijke procedure

Niet alle jongeren willen aangifte doen, bijvoorbeeld vanwege angst voor of loyaliteit aan de pleger. Aangifte doen is ook niet in alle gevallen gewenst of nodig. Het maken van een goede afweging vereist deskundigheid. Ga als zorgorganisatie dus hierover in overleg met deskundigen bij de politie. Via een melding bij de zorgcoördinator mensenhandel en/of het team mensenhandel van de politie kan de jongere worden doorverwezen naar de Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM), team Migratiecriminaliteit en Mensenhandel – waar mensenhandelgecertificeerde medewerkers werken. Creëer daarnaast binnen de organisatie een sfeer waarin het vanzelfsprekend is om aangifte te doen bij incidenten. Dit verlaagt de drempel.

Wat helpt bij het afwegen en doen van aangifte?

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Wees je bewust van *victim blaming* en wijs mensen hierop. Vaak hebben mensen het niet door dat zij dergelijke uitspraken doen. Denk aan uitspraken als “had je dit dan niet door” of “je had meer van je af moeten bijten”. Slachtoffers kunnen daardoor het gevoel krijgen dat de situatie waarin zij terecht zijn gekomen hun eigen schuld is. Dit kan invloed hebben op hun motivatie om aangifte te doen.
- Jongeren met een (vermoedelijke) LVB hebben baat bij onder andere aangepaste communicatie of een interventie die passend is gemaakt. Bevestig of ontkracht daarom vermoedens van een LVB bij de jongere door het gebruik van de Screeener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL). De SCIL is geschikt voor jongeren vanaf 14 jaar en diagnosticeert niet of er daadwerkelijk sprake is van een LVB, maar geeft wel aanwijzingen.
- Screen ook op mogelijke psychische kwetsbaarheden bij een jongere. Maak voor angst en depressie bijvoorbeeld gebruik van de Mini-SCL, deze is geschikt voor jongeren vanaf 12 jaar. Voor het screenen van traumaklachten kan gebruik gemaakt worden van de Kind en Jeugd Trauma Screeener (KJTS), die geschikt is voor kinderen en jongeren van 3 – 18 jaar. Ook deze screeners geven slechts aanwijzingen voor de kwetsbaarheden en kunnen diagnostiek niet vervangen.

Tips voor zorgprofessionals:

- Stel een protocol op voor de organisatie over het doen van aangifte. Baseer je hierbij op de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Het doen van aangifte moet niet het doel zijn, maar aan de hand van het protocol moet een zorgvuldige afweging gemaakt worden. Beschrijf onder andere wie daar een rol in heeft, hoe je omgaat met een (vermoedelijk) slachtoffer, en de rol van ouders. Leg hierin ook vast wat te doen met strafbare feiten die hulpverleners ter ore komen, zij kunnen ook aangifte doen. Laat je voor dit werkproces informeren door de politie.

- Realiseer je dat jongeren vaak geen aangifte durven te doen omdat ze bang zijn voor wraakacties, loyaal zijn aan de uitbuiters vanuit vriendschap of een relatie, of zich realiseren dat ze betrokken zijn bij criminele activiteiten. Bespreek dit met hen en vraag eventueel de politie hiervoor om tips.
- Ga met de jongere op adviesgesprek bij een gespecialiseerde mensenhandeladvocaat. Zij kunnen meer vertellen over het doen van aangifte. De zorgcoördinator mensenhandel in jouw regio heeft een overzicht van de advocaten.
- Wil de jongere zelf geen aangifte doen? Dan zijn er verschillende mogelijkheden die tegemoetkomen aan de angst van de melder:
 - Een melding door een hulpverlener of zorginstelling bij de politie. Bij een melding breng je de politie alleen op de hoogte. De politie kan naar aanleiding van de melding zelf besluiten tot het doen van onderzoek wat kan leiden tot strafvervolgning.
 - Aangifte vanuit de naam van de zorginstelling of door een leidinggevende of manager. Bij een aangifte doe je een verzoek om strafvervolgning.
 - Voor het geven van een getuigenverklaring is het belangrijk dat de getuige niet zelf het slachtoffer is. Je kunt een getuigenverklaring doen waarbij het 'domicilieadres' wordt gebruikt. Dit wordt ook wel briefadres genoemd. Dit adres kan verschillen van de daadwerkelijke verblijfplaats.
 - Bij aantoonbare dreiging kan ook een getuigenverklaring onder nummer worden opgenomen. Dan worden persoonsgegevens afgeschermd.
- Wees je ervan bewust dat het doen van aangifte lang niet altijd leidt tot een veroordeling van de pleger(s). Bij gering aantoonbaar bewijs kan het proces leiden tot een pijnlijke en negatieve ervaring voor de jongere. Daarnaast kan een gerechtelijk proces lang duren en moet de jongere meerdere malen de ervaringen delen. Dit kan confronterend en traumatisch zijn. Betrek eventueel de politie en/of traumadeskundige bij deze afweging en bekijk of de aangifte gedaan kan worden in een speciaal ingerichte studio. Bekijk [deze korte video](#) van het Centrum Seksueel Geweld en de politie over hoe een studioverhoor gaat.
- Het is voor de opsporing van cruciaal belang dat de verklaring van het slachtoffer authentiek kan worden opgenomen door de politie. Door vooraf uitgebreid met het slachtoffer te spreken over de uitbuiting, kan de verklaring (onbewust) worden beïnvloed door ouders, hulpverlening en/of andere betrokkenen. Dit vermindert de bewijskracht. De politie adviseert om deze reden om het slachtoffer vooral te ondersteunen waar nodig, maar de betreffende situatie niet helemaal uit te vragen. Kijk wat het slachtoffer op dat moment nodig heeft. In [deze korte video](#) van het Centrum Seksueel Geweld en de politie worden hier tips voor gegeven.
- Voordat een slachtoffer wordt gehoord door politie, vindt er altijd een intake (informatief gesprek) plaats bij de politie. Dit is een goed moment voor de jongere om zich te laten informeren over het doen van aangifte. Het OM kan vervolgens op basis hiervan bepalen of er sprake is van een strafbaar feit en zo nodig ambtshalve tot opsporing overgaan.
- Tijdens de intake ontvangt de jongere veel informatie. Wees je ervan bewust dat slachtoffers de consequenties van het doen van aangifte niet altijd overzien. Dit geldt in het bijzonder voor jongeren met een LVB en/of traumagerelateerde klachten. Houd hier rekening mee. Als hulpverlener kun je de politie ondersteunen door samen de specifieke bejegening en taalgebruik voor te bespreken.

- Als de jongere tijdens de periode van uitbuiting zelf strafbare feiten heeft gepleegd, hoeft dit geen belemmering te zijn om aangifte te doen. De officier van justitie kan besluiten om het slachtoffer niet te vervolgen (non-punishment beginsel). Slachtoffers zijn hierdoor ook minder kwetsbaar en chantabel.
- Houd ook oog voor de mogelijkheid dat slachtoffers gedwongen kunnen worden tot criminaliteit en tegelijkertijd slachtoffer en pleger kunnen zijn. Lever waar mogelijk relevante rapportage aan aan de politie waaruit blijkt dat de betreffende jongere niet verantwoordelijk gesteld kan worden voor zijn of haar gedrag.
- Verdachte adolescenten met een LVB kunnen in sommige zaken berecht worden volgens het jeugdstrafrecht waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkelingsfase van de jongere. Meld het daarom als een jongere tussen de 16 en 23 jaar een LVB of andere ontwikkelingsproblemen heeft.

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- Laat een hulpverlener of iemand wie de jongere vertrouwt aansluiten bij het gesprek. Wanneer er sprake is van criminele uitbuiting en een jongere verhoord wordt, is het goed om een advocaat met kennis over de jeugdhulp, jeugdpsychiatrie of LVB te laten aansluiten.
- Weet dat het horen van een slachtoffer met een (vermoedelijke) LVB het beste kan worden gedaan door een daartoe opgeleide politiefunctionaris. Het slachtoffer kan ook aangeven of hij of zij met een mannelijke of vrouwelijke rechercheur wil praten.
- Neem de aangifte op in een omgeving waar de jongere zich prettig en veilig voelt. Dit kan in een speciaal ingerichte verhoorkamer zijn of bij de instelling waar de jongere verblijft.
- Neem een onduidelijk verhaal serieus. Jongeren met een LVB of een traumatische ervaring kunnen een onsamenhangend verhaal vertellen. Ook kunnen zij lacherig of heel vrolijk overkomen vanuit een copingstrategie. Dit beeld past niet bij een slachtoffer van uitbuiting. Probeer het verhaal duidelijk te krijgen en voorkom dat een melding of aangifte opzij geschoven wordt. Vraag daarom door en probeer het verhaal chronologisch te krijgen door te visualiseren en gebruik te maken van een tijdlijn.
- Tijdens de intake ontvangt de jongere veel informatie. Wees je ervan bewust dat slachtoffers de consequenties van het doen van aangifte niet altijd overzien. Dit geldt in het bijzonder voor jongeren met een LVB en/of traumagerelateerde klachten. Houd hier rekening mee. Geef gedoseerd informatie tijdens het gesprek en geef naderhand nog schriftelijk mee wat er is besproken.
- Om ervoor te zorgen dat jongeren met een LVB het proces van aangifte tot uitspraak begrijpen, kun je de [publicaties van de Hogeschool Leiden, lectoraat LVB en risicovol gedrag](#) over de omgang en begeleiding van jongeren met een LVB binnen de strafrechtketen gebruiken.

9. Vermissing of onttrekking van de jongere

Het komt geregeld voor dat jongeren die uit een uitbuitingssituatie komen weglopen van huis of een andere woonplek. Zorgorganisaties kunnen hier het beste op voorhand al alert op zijn. Een goede samenwerking tussen zorg, politie, gemeente, ouders en jongere bij vermissing of onttrekking van de jongere is van groot belang voor een snelle en veilige terugkeer. In de praktijk blijkt bijvoorbeeld dat een vermissing niet altijd (direct) gemeld wordt bij de politie.

Wat helpt in de samenwerking bij vermissing of onttrekking?

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Wees je ervan bewust dat jongeren kunnen weglopen. Dit komt vaak voor bij jongeren die uitgebuit worden of zijn. Bijvoorbeeld omdat zij te weinig vrijheid ervaren vanuit de instelling waar zij wonen, of om aan drugs te komen vanwege een verslaving. Maak daarom tijdig werkafspraken over het omgaan met weglopen en bespreek met elkaar de verwachtingen en verantwoordelijkheden.

Tips voor zorgprofessionals:

- Maak bij de start van de zorg samen met de jongere en ouders/gezinsvoogd een veiligheidsplan. Hierin staan gezamenlijke afspraken beschreven die de veiligheid waarborgen en herstellen. Noteer gegevens over de jongere, zorg voor een recente foto en breng het netwerk in kaart met adressen waar de jongere mogelijk naartoe gaat. Maak hiervoor gebruik van de netwerkanalyse. Noteer incidenten en situaties waaruit een mogelijk verhoogd risico op onttrekking blijkt. Let ook op sociale media.
- Maak gebruik van de meldingsformulieren van de politie voor het melden van een vermissing van personen via www.politie.nl/vermissing. Op de formulieren staat welke gegevens van de jongere bij de politie bekend moeten zijn. Bel bij spoed 112.
- Een vermissing wordt door de politie als urgent bestempeld als er een kans is op (eerdergerelateerd) geweld, als de jongere mogelijk slachtoffer is van een misdrijf of vermoedelijk in het gezelschap is van criminelen, er sprake is van een (licht) verstandelijke beperking, kans op suïcide of vanwege de (jonge) leeftijd. Geef dat dus door als dit het geval is en waar dat uit blijkt.
- Zorg ervoor dat ouders en/of gezinsvoogd op de hoogte, bereikbaar en beschikbaar zijn tijdens de vermissing. De gezinsvoogd draagt, in samenwerking met de instelling, zorg voor toezicht, het vervoer terug en andere noodzakelijke zorg (ook als dit in het buitenland is). Zorg ook voor een goede afstemming met ouders en gezinsvoogd als de jongere thuis woont.

- Wanneer de jongere vrijwillig of met een maatregel in een jeugdhulpinstelling verblijft, heeft deze instelling de eerste verantwoordelijkheid voor het vinden van de jongere. Handel vanuit deze verantwoordelijkheid. Vanuit een wijkteam kun je ouders ondersteunen bij het lokaliseren.
- Bel de jongere niet te veel. Hierdoor bestaat de kans dat een telefoonbatterij sneller leeg raakt. In geval van nood kan een jongere dan zelf geen contact opnemen voor hulp. Ook kan het werk van de politie verstoord worden wanneer zij de jongere proberen te lokaliseren.
- Als de jongere weer terug is, is het van belang om alle betrokkenen te informeren en de vermissing af te melden bij de politie. Daarnaast evalueer je de situatie met de jongere en de betrokkenen. Bespreek bijvoorbeeld wat aan de situatie vooraf is gegaan, wat anders had moeten om een vermissing of onttrekking te voorkomen. Maak afspraken die je vastlegt in het veiligheidsplan en dossier van de jongere.
- Stimuleer de jongere in het geval van seksuele uitbuiting om zich bij terugkomst te laten testen op soa's en een eventuele zwangerschap. Dit kan bij de Centra Seksueel Geweld of bij de huisarts. Zorg ervoor dat dit snel gebeurt, vanwege de risico's die de jongere loopt en vanwege bewijsmateriaal voor de politie.
- Overleg met de politie of het verstandig is om zelf met de jongere te praten over waar hij of zij is geweest en wat er is gebeurd. Dit kan gevoelige informatie zijn, ook voor de opsporing van plegers. Neem de informatie op in het dossier en meld dit bij de politie. Dit kan mogelijk ook nuttig zijn wanneer de jongere opnieuw vermist wordt.
- De vrijheid van de jongere kan niet zomaar beperkt worden, bijvoorbeeld uit angst voor herhaling of als consequentie. Het oefenen met de zogenoemde vrijheden vanuit een instelling is een onderdeel van het leerproces. Het is belangrijk om de jongere de ruimte te geven om fouten te maken waar hij of zij van kan leren. Laat de jongere ervaren dat hij of zij welkom is, luister aandachtig naar de redenen van het weggelopen en oordeel niet. Bespreek samen met de jongere wat oplossingen kunnen zijn om weggeloopt gedrag te voorkomen. Kijk voor meer informatie over vrijheidsbeperkende maatregelen in een open setting in de [handreiking Omgaan met dilemma's rond vrijheidsbeperking in open jeugdhulp met verblijf](#).

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- Weet dat het oefenen met vrijheden onderdeel is van het terugkeren in de samenleving in het geval van een (gesloten) plaatsing bij een jeugdzorginstelling. Het verlot van (vermoedelijke) slachtoffers wordt niet automatisch ingetrokken na een onttrekking.
- Weet dat zorgprofessionals niet zomaar vrijheidsbeperkende maatregelen mogen inzetten, zoals het op slot doen van deuren en innemen van telefoons. Dit staat zo beschreven in de Jeugdwet, Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang.
- In de aanpak tegen uitbuiting zijn ouders een waardevolle samenwerkingspartner. Als zij geëmotioneerd zijn vanwege de omstandigheden kan dit als lastig worden ervaren door professionals. Maar het is belangrijk om hun kennis over de jongere te gebruiken. [In deze video](#) legt een moeder uit hoe het voor haar en haar gezin was toen haar dochter slachtoffer werd van seksuele uitbuiting.

10. Veiligheid op de woonplek

Gezinsleden of zorgmedewerkers en andere jongeren in een zorginstelling lopen risico om bij uitbuiting in een onveilige situatie terecht te komen. Uitbuiters kunnen bijvoorbeeld in de instelling potentiële slachtoffers ronselen en kunnen medewerkers onder druk zetten. Wees daarom alert op de veiligheid van de jongere, het netwerk, collega's en jezelf.

Wat helpt bij het bevorderen van de veiligheid van betrokkenen op de woonplek?

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Maak gezamenlijk afspraken over hoe te handelen bij (dreigende) onveiligheid. Op die manier ligt er een plan klaar en hoeft dat niet in het moment zelf te bedenken.
- Voer een netwerkanalyse uit, waarbij je kijkt naar wie mogelijk risico kan lopen.
- Bespreek in een Zorg- en Veiligheidshuis situaties die te maken hebben met meervoudige en complexe problemen. Samen met alle ketenpartners kan gezocht worden naar een oplossing.

Tips voor zorgprofessionals:

- Stel een aandachtsfunctionaris Veiligheid aan die zich bezighoudt met protocollen en contacten met de politie. Dit kan ook de aandachtsfunctionaris Mensenhandel zijn.
- Maak bij de start van de zorg samen met de jongere en ouders/gezinsvoogd een veiligheidsplan. Hierin staan gezamenlijke afspraken beschreven die de veiligheid waarborgen en herstellen. Noteer gegevens over de jongere, zorg voor een recente foto en breng het netwerk in kaart met adressen waar de jongere mogelijk naartoe gaat. Maak hiervoor gebruik van de netwerkanalyse. Noteer incidenten en situaties waaruit een mogelijk verhoogd risico op onttrekking blijkt. Let ook op sociale media.
- Overleg bij (gevoel van) onveiligheid met de politie/wijkagent. Zeker wanneer er al contact is gelegd en vertrouwen is opgebouwd, kan dit helpen om snel te schakelen.
- Bel bij spoed 112. Bel anders naar het algemene nummer van de politie 0900-8844. De politie beoordeelt zelf de urgentie van binnengekomen meldingen. Bellen mag dus altijd. Het is voor de politie lastig om 'terug in de tijd' te onderzoeken. Wacht daarom niet te lang met melden.
- Meld een agressie-incident, bedreiging of gevoel van onveiligheid altijd bij je werkgever en een hiervoor speciaal aangewezen veiligheidsfunctionaris.
- Meld een onveilige situatie bij de politie of doe aangifte. Dit mag je altijd zelf doen of kan een leidinggevende of directeur doen namens de werknemer.

- Noteer gegevens en kenmerken van verdachte personen, zoals uiterlijke kenmerken of een kenteken van een scooter of auto. Dit helpt de politie in de opsporing.
- Jouw werkgever is verplicht om te zorgen voor een veilige werkomgeving. Om na te gaan of een werkgever dat voldoende doet, kan de Zelfinspectie van de Nederlandse Arbeidsinspectie gebruikt worden: www.zelfinspectie.nl/zelfinspecties/werkdruk-en-ongewenst-gedrag.

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- Laat aan hulpverleners en/of ouders weten wat zij kunnen doen bij verdachte situaties. Met wie kunnen zij bellen? Welke informatie is belangrijk voor een goed signalement?
- Zorg voor een of twee vaste contactpersonen waar hulpverleners mee kunnen overleggen.

11. Gegevensuitwisseling

In de aanpak van uitbuiting is het uitwisselen van gegevens cruciaal. Het uitwisselen van gegevens moet zorgvuldig gebeuren en hierdoor kunnen professionals een drempel ervaren. Echter, er is vaak meer mogelijk dan gedacht. Het beroepsgeheim en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) bepalen welke gegevens met welk doel gedeeld kunnen worden. Kennis hierover draagt bij aan een goede samenwerking.

Uit: Handreiking Signalering Mensenhandel voor werkers in de gezondheidszorg, SOA Aids Nederland, 2018, p. 54-58

Het beroepsgeheim houdt in dat persoonsgegevens van de jongere ook niet gedeeld mogen worden met de politie, het Openbaar Ministerie (OM) of de rechter. Ook hier geldt echter dat de professional kan oordelen dat een conflict van plichten doorbreking van het beroepsgeheim rechtvaardigt. Ook wanneer politie of justitie om cliëntgegevens vragen rust de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de vraag of en in hoeverre gegevens worden verstrekt bij de professional.

Het delen van het geheim moet altijd gericht zijn op het afwenden van een direct gevaar of ernstig nadeel voor de betrokken patiënt of een ander en niet op een opsporingsbelang van politie of OM, hoewel dat er natuurlijk wel mee gediend kan zijn. Waarheidsvinding is geen reden om het beroepsgeheim te doorbreken. Bij de afweging tussen strafrechtelijke waarheidsvinding en bewaren van het beroepsgeheim zal de rechter als regel het laatste belang laten prevaleren.

Wanneer de hulpverlener besluit de politie te informeren dan moet hij zijn beroepsgeheim zo min mogelijk schenden, dat wil zeggen niet meer gegevens verstrekken dan noodzakelijk is voor het doel. Daarbij is het aan te bevelen de informatie zoveel mogelijk te beperken tot feitelijke gegevens.

Indien in een samenwerkingsverband persoonsgegevens worden gedeeld, moeten de deelnemende organisaties voldoen aan de normen van de privacywetgeving. Behalve de AVG zijn op het delen van persoonsinformatie in samenwerkingsverbanden o.a. de WGBO en de Wet politiegegevens van toepassing. Verder kunnen er per beroepsgroep specifieke wetten en regelingen zijn en blijft het medisch beroepsgeheim gelden. Dat betekent dat vooraf bij een aantal aandachtspunten moet worden stilgestaan. Onder meer moet u zich afvragen of informatie delen noodzakelijk is en zo ja, of een eventueel beroepsgeheim.

Tips voor professionals in het zorg- en veiligheidsdomein:

- Zorg voor een goede training van de professionals wat betreft de AVG-regels en laat zien wat er mogelijk is binnen de wettelijke kaders. Sta ook als organisatie achter je personeel wanneer er mogelijk geen gegevens gedeeld mogen worden.
- Benut de Handreiking Gegevensuitwisseling bij samenwerking rond casuïstiek in het zorg- en veiligheidsdomein. Hierin staat van 13 organisaties beschreven wat hun rol en mogelijkheden zijn voor het delen van gegevens.

- Weet dat er zes situaties zijn volgens de AVG waarbij er gegevens gedeeld mogen worden. Deze staan verder uitgelegd op de [website van de Rijksoverheid](#):
 - Met toestemming
 - Bij het uitvoeren van een overeenkomst
 - Bij een wettelijke verplichting
 - Uit vitaal belang
 - Bij uitvoering van een publiekrechtelijke taak
 - Gerechtvaardigd belang van de organisatie

Tips voor zorgprofessionals:

- Verdiep je in het delen van gegevens in het jeugddomein met de [e-learning Gegevens uitwisselen in het jeugddomein](#). Deze e-learning gaat in op het belang van de jongere, privacyregels, het beroepsgeheim en deelt vuistregels die professionals kunnen ondersteunen in situaties waarin dilemma's kunnen ontstaan. De vuistregels zijn geen vervanging van de bestaande beroeps- en meldcodes.
- Gebruik de [PrivacyApp jeugdhulp en jeugdbescherming](#). In deze app staat praktische informatie over privacy in de jeugdhulp en jeugdbescherming en de app geeft antwoord op vragen van kinderen, ouders en professionals.
- Bij een 'conflict van plichten' kan het (medisch) beroepsgeheim worden doorbroken na een zorgvuldige afweging door de professional om mogelijk ernstig nadeel/schade voor een ander of meerdere anderen te voorkomen. [Lees hier meer over het 'conflict van plichten'](#).
- Op het moment dat een jongere een strafbaar feit heeft gepleegd mag de professional het beroepsgeheim doorbreken. Dit kan op verzoek van de politie of op eigen initiatief zijn. Dit is mogelijk op grond van het 'conflict van plichten'.

Tips voor professionals in het veiligheidsdomein:

- De politie mag structureel politiegegevens aan CoMensha verstrekken voor de registratie van gegevens over uitbuiting en de coördinatie van de opvang en verzorging van slachtoffers.
- De partijen in het opsporingsdomein mogen structureel politiegegevens over mensenhandel verstrekken aan gecertificeerde instellingen voor de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen of jeugdreclassering. En als dat noodzakelijk is voor de uitvoering van hun taken aan Veilig Thuis.
- Gebruik de [Handreiking De aanpak van mensenhandel en het gebruik van persoonsgegevens](#).

12. Bronnen

De tekst van deze handreiking is gebaseerd op beschikbare documenten zoals onderzoeksrapporten en *good practices* die naar voren zijn gekomen tijdens gesprekken met medewerkers van verschillende jeugdhulporganisaties en gesprekken met vertegenwoordigers van politie en justitie.

Addink, A., Abrahamse, S., Maric, M., Spreen, M., van der Veldt, M., Aussems, K., Muntinga, M., & Dedding, C. (2022). *Maatwerk voor meiden: Eindrapport onderzoek naar de hulp aan slachtoffers van seksuele uitbuiting*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Kaal, H. (2019). *Met zorg naar de politie: Over besluitvorming rond aangifte van strafbaar gedrag binnen de LVB-zorg*. Amsterdam: Brave New Books.

Kaal, H., & Bouhaj-Vrij, P. (2020). *Licht Verstandelijke Beperking en het strafrecht: De jeugdofficier van justitie. Een handreiking voor het openbaar ministerie voor de bejegening van verdachte jongeren met een LVB*. Leiden: Hogeschool Leiden.

Kaal, H., van Scheppingen, L., Douma, J., van Oostaijen, E., & Bouman-van Ginkel, E. (Red.) (2022). *Basisboek LVB voor sociaal werkers*. Assen: Uitgeverij Koninklijke van Gorcum.

Kennisplein Gehandicaptensector (2021). *FAQ geheimhouding en privacy*. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/tips-tools/tools/faq-geheimhouding-en-privacy>

Leito, T. L. M., van Bommel, S. R., & Noteboom, F. (2022). *Kijken met andere ogen. Deel 1: Een landelijke verkenning naar criminele uitbuiting in dertien (middel)grote gemeenten in Nederland*. Capelle aan den IJssel: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Brede blik op slachtofferschap*. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.nationaalrapporteur.nl/publicaties/rapporten/2022/08/23/brede-blik-op-slachtofferschap>

Ministerie van Justitie en Veiligheid (2020). *Handreiking De aanpak van mensenhandel en het gebruik van persoonsgegevens*. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/documenten/rapporten/2020/11/18/tk-bijlage-2-bij-de-voortgangsbrief-handreiking-aanpak-van-mensenhandel-en-het-gebruik-van-persoonsgegevens>

Rijksoverheid (z.d.). *Mogen organisaties mijn persoonsgegevens aan anderen doorgeven?* Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/privacy-en-persoonsgegevens/vraag-en-antwoord/mogen-organisaties-mijn-persoonsgegevens-aan-andere-doorgeven>

SOA Aids Nederland (2018). *Handreiking Signalering Mensenhandel: Voor werkers in de gezondheidszorg*. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.fairwork.nu/2023/11/27/handreiking-signalering-mensenhandel/>

Toezicht Sociaal Domein (z.d.). *Welke grondslagen zijn er om informatie te delen en wanneer kan ik mijn beroepsgeheim doorbreken?* Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.toezichtsociaaldomein.nl/onderzoeken-en-instrumenten/informatie-delen/vraag-en-antwoord/welke-grondslagen-zijn-er-om-informatie-te-delen-en-wanneer-kan-ik-mijn-beroepsgeheim-doorbreken>

Vissers, I., Wolvers, N., Hut, I., Venema, R., & de Leur, T. (2023). *Uitbuiting & LVB: Knelpunten en aanbevelingen voor een effectievere aanpak*. Geraadpleegd op 22 mei 2024, van <https://www.koraal.nl/over-koraal/nieuws/rapport-uitbuiting-en-lvb>
